

DJELOVANJE 105. BRIGADE HRVATSKE VOJSKE IZ BJELOVARA NA BRODSKO-POSAVSKOM RATIŠTU

U ljeto 1992. godine na brodsko-posavsko ratište dolazi 105. bjelovarska brigada Hrvatske vojske (odnosno Taktička grupa 105. brigade) zajedno s ostalim hrvatskim snagama. Brigada je na ovome ratištu bila u dva navrata, prvi put od 5. do 20. kolovoza 1992., a drugi put od 15. rujna do 30. rujna 1992. godine. U kolovozu je poginulo četrnaest, a u rujnu četiri pripadnika brigade. Višestruko jače srpske snage (vojska bosanskih Srba), s namjerom osiguranja i proširenja posavskog koridora, žestoko napadaju hrvatske gradove uz Savu s ciljem izbijanja na rijeku te nastoje vojnički poraziti udružene hrvatske snage (HV, HVO) i protjerati hrvatsko i muslimansko stanovništvo iz Bosanske Posavine. Rad na osnovu pokrenutoga projekta izrade znanstvene monografije 105. brigade, arhivskih izvora, literature te usmene povijesti (oral history) donosi osnovne podatke o ratnome putu pripadnika 105. brigade koji su se angažirali i borbeno djelovali na tome području.¹

Ključne riječi: 105. brigada, Bjelovar, Bosanska Posavina, OG Istočna Posavina

1. Uvod

Na početku treba spomenuti da je težište ovoga rada usmjereno na pregled vojnoga aspekta sukoba, s naglaskom na one mjesece u 1992. godini kada je 105. brigada iz Bjelovara, odnosno Taktička grupa (TG) 105. brigade, sudjelovala u ratnim operacijama u Bosanskoj Posavini. Stoga će se u uvodu dati samo kraći prikaz početka ustroja 105. bjelovarske brigade i osnove njezinoga ratnog puta u 1991. godini.

U situaciji sve veće prijetnje širenja pobune hrvatskih Srba i planirane agresije Jugoslavenske narodne armije (JNA) na Hrvatsku radi zauzimanja njezinoga teritorija, hrvatske su vlasti počele organizirati vlastite snage. U sklopu Ministarstva unutarnjih poslova (MUP) Republike Hrvatske u travnju 1991. nastao je Zbor narodne garde (ZNG). Začetak hrvatskih oružanih snaga, odnosno nekakvoga oblika vojno-policijskih postrojbi, zbog zakon-

---

1 Ovaj je rad dio projekta izrade znanstvene monografije 105. brigade HV-a koji financiraju Županija bjelovarsko-bilogorska i Udruha 105. brigade HV-a. Nositelj projekta je dr. sc. Željko Karaula, a sunositelj docent dr. sc. Ivica Miškulin (Hrvatsko katoličko sveučilište). S obzirom da je projekt istraživanja ratnoga puta 105. brigade tek započeo, u ovome će se radu donijeti samo osnovni podaci koji su do sada istraživanjem prikupljeni.

skih je prepreka svoje osnivanje počeo pod okriljem MUP-a, ali pod ovlašću Ministarstva obrane. Pri policijskim upravama, ovisno o njihovoj veličini, počelo je ubrzano osnivanje pričuvnih postrojbi ZNG-a i samostalnih bataljuna.² Sredinom lipnja 1991. nastajale su prve organizacijske konture 105. brigade koju su organizirali zapovjednik Teritorijalne obrane (TO) Bjelovar Stjepan Budinski i njegov pomoćnik Stanko Štimac. Uz pomoć ostalih stručnih osoba, u kartotekama TO-a birali su ljude za zapovjedni dio buduće brigade. Početkom lipnja iste godine osnovan je Diverzantski vod, pod vodstvom Mirka Pretule, koji je osiguravao zgradu Štaba TO-a i Sekretarijat za obranu. Čvrsta jezgra brigade osnovana je 28/29. lipnja u Policijskoj upravi Bjelovar. U nju su ulazili pričuvni časnici s područja bjelovarske općine: Zvonimir Sabolović, Drago Novosel, Josip Kovačić, Zdenko Ferenčaković, Milan Šestak, Stjepan Kusturin.³

Po naredbi tadašnjega ministra obrane Republike Hrvatske Šime Đodana, 29. srpnja 1991. godine donesena je službena odluka o formiranju 105. brigade ZNG-a, a za njezinoga zapovjednika imenovan je bivši časnik JNA Stjepan Ivanić, rodnom iz sela Jakopovca nedaleko Bjelovara. Ivanić se već tijekom svibnja 1991. uključio u djelovanje obrambenih i sigurnosnih struktura bjelovarske općine.⁴ Brigada je imala sjedište u Bjelovaru, a pokrivala je i područje općina Čazme i Đurđevca. Kao prva jedinica unutar brigade, 7. kolovoza 1991. osnovana je „A“ satnija čiji je zapovjednik bio Miroslav Černak.⁵ Dvadeset i pet pripadnika te satnije već je 14. kolovoza po zapovijedi zapovjedništva ZNG-a upućeno u Podravsku Slatinu kao ispomoć u obrani toga prostora. Prema Ivaniću, ona je tamo pomagala lokalnim vlastima oko ustrojavanja vojnih jedinica i vršila osiguranje putova.⁶ Dijelovi brigade značajno su doprinijeli osvajanju vojarne JNA u Bjelovaru 29. rujna 1991. godine, kada je u hrvatske ruke dospio značajan arsenal naoružanja.⁷ Brigada je

2 Detaljnije u: *Hrvatska policija u Domovinskom ratu* (Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, 2011), 35-38.

3 Željko Karaula, „Sudjelovanje 105. brigade Hrvatske vojske iz Bjelovara u obrani Istočne Slavonije (studen 1991. - srpanj 1992.)“, u *Zbornik Domovinski rat i njegovi društveno-ekonomski odrazi na razvoj hrvatskog istoka*, (Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2016), 169-192.

4 Vidi: Željko Karaula, „Krizni štab Bjelovar (1991.-1992.)“, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički HAZU u Bjelovaru* (2014), br. 8: 163-189.

5 Miroslav Černak poginuo je zajedno s još 17 svojih drugova u sukobu s pobunjenim Srbima u mjestu Kusunje 8. rujna 1991. godine. <http://kusunje91-93.synthasite.com/spomen-soba.php> (pristup ostvaren 7. I. 2017.). Prema nekim informacijama, ova prva jedinica bila je organizirana i naoružana pod stranačkim okriljem Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) bjelovarske općine.

6 Intervju autora sa Stjepanom Ivanićem, zapovjednikom 105. brigade, 20. II. 2017.

7 Vidi: Željko Karaula, „Osvajanje vojarne JNA „Božidar Adžija“ u Bjelovaru 1991. godine“, *Časopis za suvremenu povijest* 1 (2007), 7.-25.

na svome ratnom putu prije angažiranja u Bosanskoj Posavini prošla brojna vatrena iskušenja na zapadnoslavonskom i istočnoslavonskom ratištu, pri čemu se najduže zadržala upravo u istočnoj Slavoniji, od sredine studenoga 1991. do sredine srpnja 1992. godine. Nakon primirja potpisanoga od izaslantstva JNA i hrvatskog Ministarstva obrane u Sarajevu 2. siječnja 1992., rat je stao. Međutim, za pripadnike 105. brigade nije bilo promjena. Još sedam dugih mjeseci branili su i držali liniju prema okupiranim područjima Hrvatske u istočnoj Slavoniji.⁸

Dana 2. srpnja 1992. na istočnoslavonskome ratištu provedena je demobilizacija brigade i preformiranje postrojbi u Taktičku grupu (TG) 105. brigade. Položaje koje je do tada držala 105. brigada preuzela je 109. brigada iz Vinkovaca.⁹ U početku se u redove TG-105 prijavilo 770 vojnika. Davor Marijan na osnovu podataka iz Središnjega arhiva MORH-a piše da je u početku formiranja TG 105. brigade imala oko 850 ljudi.¹⁰ Osnova TG-105 bio je motorizirani bataljun s ojačanjima postrojbi drugih rodova jačine desetine do satnije. Za zapovjednika TG-105 postavljen je bojnik Zlatko Ferenčević, dotadašnji načelnik stožera brigade.¹¹ Sljedećega dana, 3. srpnja u 22 sata započeo je povratak topničkih postrojbi brigade s područja Vrpolja i Strizivojne u Bjelovar, a u ponoć istoga dana formirana je kolona TG-105 u Privlaci, koja je također započela hodnju prema Bjelovaru. Dana 4. srpnja TG-105 pristigla je na područje sela Đurđić, Srijedska, Nova Ploščica i Nevinac te je tu razmještena po planiranim objektima.¹²

TG-105 je na području Bjelovara boravila mjesec dana. Već je 14. srpnja 1992. od Zapovjedništva Operativne zone (OZ) Bjelovar došao poziv „dobrovoljcima HV“ u kojemu stoji da se: „S ciljem pomoći braniocima i stanovništvu u graničnom pojasu Posavine pozivaju časnici i vojnici TG-105 koji to žele da se jave Zap. kako bi se organizirala kretnja na Slavonsko bojište.“¹³ Idućega dana organiziran je premještaj devet pripadnika 73. samostalnoga

8 Karaula, 2016., 189.

9 109. brigada na vratima Hrvatske (1991.-1992.), (Zagreb-Vinkovci: Udruga dobrovoljaca i veterana Domovinskog rata Republike Hrvatske, 2011), 154.

10 VP 2127 Bjelovar, Izvješće, klasa: 8/92-01/63, ur. br. 2127-03-92-02 od 29. 7. 1992. Vidi u: Davor Marijan, „Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorska županija u Domovinskom ratu“, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički HAZU u Bjelovaru* 8 (2014), 35.

11 Središnji vojni arhiv Ministarstva obrane Republike Hrvatske (SVA MORH), *Zapovjedništvo Operativne zone Bjelovar (ZOZB) Operativnoj zoni Osijek*, kut. 9., klasa: 801-01/92-01/32, ur. br. 2127-13/1-92-02., 2. 7. 1992.

12 Stjepan Ivanić, *Da se ne zaboravi. 105. brigada HV-a u Domovinskom ratu (1991.-1992.)*, (Bjelovar: Udruga 105. brigade HV-a, Marigraf d.o.o., 2006), 184., Arhiv Udruge 105. brigade, Ratni dnevnik brigade, 4. 7. 1992.

13 HR, SVA MORH, ZOZB, kut. 9., klasa: 035-01/92-01/04, ur. br. 2127-03/1-92-01., 14. 7. 1992.

bataljona u TG 105. brigade.¹⁴ Pridružene su i druge manje jedinice. Jedan dio TG-105 dobio je pancirne prsluke koje su već dugo tražili.¹⁵ Pripreme za polazak prema Bosanskoj Posavini su počele.

2. Taktička grupa 105. brigade iz Bjelovara na ratištu u Bosanskoj Posavini (kolovoz - rujna 1992.)

Bosanska Posavina, na području od 2650 četvornih kilometara, obuhvaćala je osam općina: Bosanski Brod, Derventu, Odžak, Bosanski Šamac, Modriču, Orašje, Brčko i Gradačac. Te su općine činile prostor uz desnu stranu rijeke Save, od Dubočca do Brčkoga, na kojemu je u značajnome dijelu živjelo hrvatsko pučanstvo. Prema odluci Hrvatske zajednice „Bosanska Posavina“, kao područje unutar Republike Bosne i Hercegovine, Bosanska Posavina bila je kulturno-povijesno i gospodarski zaokružena cjelina hrvatskoga naroda.¹⁶ Prema popisu iz 1991., od ukupno 361.100 stanovnika Bosanske Posavine, Hrvata je bilo 128.741 ili 35,65 posto, Bošnjaka 104.773 ili 29,01 posto, Srba 100.252 ili 27,76 posto, a ostalih 26.334 ili 7,60 posto.¹⁷ Prometni koridori Bosanske Posavine bili su u vrijeme rata 90-ih strateški i životno važni Srbima na području zapadne Bosne i Hercegovine, odnosno novostvorene Republike Srpske, a osobito Srbima na okupiranim područjima u Republici Hrvatskoj, u Republici Srpskoj Krajini. Cesta kroz Bosansku Posavinu, tzv. koridor, jedina je mogla spajati Srbe iz BiH i Krajine sa Srbijom, otkud je dolazilo oružje, streljivo i sva ostala pomoć. Prvi sukobi na području Bosanske Posavine počeli su u prvim danima ožujka 1992. godine, kada je skupina članova Srpske demokratske stranke (SDS) pokušala preuzeti vitalne objekte u gradu, pri čemu su spriječeni od strane obrambenih formacija lokalnoga hrvatskog pučanstva.¹⁸ Hrvatske su postrojbe u travnju 1992. oslobodile veliki prostor Bosanske Posavine i protjerale snage JNA i srpske jedinice prema zapadu i unutrašnjosti BiH. Potpuno su blokirale pomoć srpskim snagama koja je dolazila iz Srbije, jer je koridor bio potpuno

14 HR, SVA MORH, ZOZB, kut. 9., klasa: 802-04/92-04/01, ur. br. 2127-13/92-02., 15. 7. 1992.

15 HR, SVA MORH, ZOZB, kut. 9., VP 2127, 29. 10. 1992. Izvješće iz skladišta vojarne u Bjelovaru.

16 Hrvatska zajednica „Bosanska Posavina“ osnovana je 12. studenoga 1991. U nju su ušle općine: Bosanski Brod, Modriča, Bosanski Šamac, Brčko, Derventa, Odžak, Orašje i Gradačac, a sjedište je bilo u Bosanskom Brodu. <http://posavina.org/posavina/22-obljentnica-formiranja-hrvatske-zajednice-bosanska-posavina> (pristup ostvaren 2. II. 2017.).

17 Jerko Zovak, *Rat u Bosanskoj Posavini 1992.* (Slavonski Brod: Posavska Hrvatska d.o.o., Grad Slavonski Brod, 2009), 102.

18 Davor, Marijan, *Slom Titove armije* (Zagreb: Golden-marketing-Tehnička knjiga, Hrvatski Institut za povijest, 2008), 380.

zatvoren. Tada su srpske postrojbe dovodile pojačanja iz svih krajeva BiH, pa čak i s područja Republike Srpske Krajine, kako bi osigurale i proširile koridor te otjerale hrvatske snage preko Save.¹⁹

***

Prije nego što prikazemo ratni put TG 105. brigade u Bosanskoj Posavini tijekom kolovoza i rujna 1992. godine, potrebno je iznijeti nekoliko podataka o angažiranju dijelova brigade u Bosanskoj Posavini prije toga razdoblja. Još dok 105. brigada (u sastavu 2.900 osoba) nije završila svoj ratni put na bojištu istočne Slavonije (Vinkovci – spačvanske šume – linija od 42 km), 18. lipnja 1992. izdvojena je iz njezinoga sastava tenkovska satnija (deset tenkova) i pridružena Operativnoj grupi (OG) „Istočna Posavina“. Četiri tenka pridodana su 101. i 103. brigadi Hrvatskoga vijeća obrane (HVO), a ostalih šest 108. brigadi HV-a (20. lipnja počela je izobrazba s novim posadama 103. brigade HVO-a).²⁰ Teško stanje na bojištu i spoznaja da se idu boriti u BiH dovela je do djelomične opstrukcije (12. 7. 1992.), pa je šest tenkovskih posada 105. brigade odbilo prijeći Savu.²¹

Dana 2. kolovoza 1992. Taktička grupa 105. brigade mobilizirana je sa zbornim mjestom u selu Međurača kraj Bjelovara te je prema zapovijedi Glavnoga stožera Hrvatske vojske (GSHV) trebala uskoro biti upućena prema Bosanskoj Posavini.²² Taktička grupa 105. brigade HV u prvim danima kolovoza 1992. pridodana je OG-u Istočna Posavina sa sjedištem u Slavonskom Brodu, pod zapovjedništvom generala Vinka Vrbanca. Prema Marijanovim riječima, Operativna grupa Istočna Posavina bila je angažirana „u borbama u Bosanskoj posavini, pa je Taktička grupa 105. brigade stigla na u tom trenutku najzahtjevnije bojište na ratištu.“²³ TG 105. brigade imala je, prema riječima zapovjednika 105. brigade Stjepana Ivanića, oko 1300 pripadnika.²⁴ Prema riječima liječnika brigade Dubravka Habeka, „znalo se da se ide u nove borbene aktivnosti i da se brigada vrlo ozbiljno priprema na

19 O vojnim operacijama u Bosanskoj Posavini pogledaj: Mario Tomas, Ante Nazor, „Prikaz i analiza borbi na brodsokopavskom bojištu 1992.“ *Scrinia Slavonica* 13 (2013), 277-315.

20 Davor Marijan, *Graničari* (Slavonski Brod: Hrvatski Institut za povijest Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2006), 194; Arhiv Udruge 105. brigade, Ratni dnevnik brigade, 18. 6. 1992.

21 Jerko Zovak, *Rat u Bosanskoj posavini 1992.* (Slavonski Brod: Posavska Hrvatska-Grad Slavonski Brod, 2009), 314.

22 U mjestu Međurača TG-105 imala je česte vježbe i pripreme tijekom srpnja 1992. godine. Davor Runtić, *Junaci Domovinskog rata, knj. 14.* (Vinkovci: Neobična naklada, 2008), 63.

23 Davor Marijan, „Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorska županija u Domovinskom ratu“, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički HAZU u Bjelovaru* 8 (2014), 35.

24 Intervju sa Stjepanom Ivanićem, zapovjednikom 105. brigade, 20. II. 2017.

to.²⁵ No, usprkos pripremama, jedan dio pripadnika TG-105 odbio je ići u rat u Bosnu i Hercegovinu. Prema nekim podacima, radilo se o broju između 250 i 300 vojnika.²⁶ Davor Marijan piše da je odbijanje hrvatskih vojnika da prijeđu u Bosnu i Hercegovinu tih mjeseci bila pojava koja je prijetila postati uobičajena kod hrvatskih snaga u Bosanskoj Posavini. Tako se dana 25. lipnja 1992. samovoljno s područja Dervente povukao dragovoljački bataljun 127. brigade HV-a iz Virovitice, a nakon toga i glavnina 3. A brigade ZNG-a. Bilo je i sprečavanja odlaska nekih brigada u BiH od strane lokalnoga stanovništva. Tako je lokalno stanovništvo Donjega Miholjca spriječilo slanje 107. brigade HV-a iz D. Miholjca na ratište u Bosansku Posavinu.²⁷ TG-105 je došla na posavsko ratište u trenutku kada su udružene hrvatske snage u Bosanskoj Posavini (HV-HVO) bile u stalnome povlačenju. (Modriča je zauzeta od srpskih snaga 28. lipnja 1992., a 4. srpnja u njihove ruke pala je Derventa).²⁸

Na bojište je TG-105 krenula u koloni tijekom noći te se privremeno smjestila u jednome posavskom selu. Posavlje je neprestano bilo pod srpskim topničkim napadima s druge strane Save i s planine Motajice te se odmah vidjelo da je intenzitet borbi vrlo visok. Prema liječniku brigade D. Habeku: „Vojnici su bili vidno uzbuđeni i dolazili su se interesirati hoćemo li biti blizu njih, kako bi im što hitnije pomogli. Svi smo znali da idemo u nešto grozno (...).“²⁹ Habekove su se riječi brzo obistinile. Tek što je TG-105 zauzela svoje položaje 5. kolovoza, ranjen je pripadnik brigade Adnan Avdić (1967.) koji je nekoliko dana kasnije preminuo u slavonskobrodskoj bolnici (7. 8. 1992.).³⁰ Bataljun iz Taktičke grupe 105. brigade uveden je 7. kolovoza na područje sela Zborište. Snage iz 1. krajiškog korpusa Vojske Republike Srpske (VRS) na tome su području bile osjetno jače od hrvatskih snaga. Dva dana kasnije, 9. kolovoza, poginuo je Ivan Mesarek (1951.), pripadnik izviđačke jedinice TG-105, na izviđačkome zadatku.³¹

25 Vladimir Ferenčak, Stjepan Grabovac, Dubravko Habek, Darko Koščak, Nenad Majcan, *Sanitetska služba 105. brigade Hrvatske vojske (1991.-1995.)* (Bjelovar: Čvor 2012), 51.

26 Intervju autora s Mladenom Maroševićem, pomoćnikom načelnika veze za kriptozastitu, 21. II. 2017.

27 Marijan, *Graničari*, n. dj., 196.

28 *Isto*, 193.

29 Vladimir Ferenčak et al., n. dj., 52.

30 Vladimir Ferenčak et al., n. dj., 52; Stjepan Ivanić, *Da se ne zaboravi. 105. brigada HV-a u Domovinskom ratu (1991.-1992.)* (Bjelovar: Udruga 105. brigade HV-a, Marigraf d.o.o., 2006), 193.

31 HR, SVA MORH, ZOZB, kut. 9., klasa: 080-09/92-01/05, Ur. Br. 2127-13/1-92-16., 28. 8. 1992.; Ivanić, n. dj., 195.

Prema izvještaju zapovjednika OG-a Istočna Posavina od 14. kolovoza 1992., hrvatske snage bile su jačine tri lake pješadijske brigade iz sastava 108. brigade HV-a, TG-105, 1 i 2./101. brigade HVO-a, 1/103 brigade HVO-a, 1/109 br. HV-a, 1/157 brigade HV-a, 1/139 sam. mtr bataljon HV-a i ojačana satnija iz sastava 204. brigade HV-a podržana topničkom grupom OG-a Istočna Posavina. Držale su položaj obrane na liniji: rijeka Sava – most na komunikaciji Bos. Kobaš – Bos. Dubočac – Vakuf – Sedlići – Kalačka – tt 181 – Brnadići – Obodni kanal – tt 94 – tt 90 – duž potoka Čađavica – Struga – rijeka Sava.³² Istoga je dana zapovjednik OG-a Istočna Posavina izdao zapovijed da se s grupama iz sastava TG-105, sam. mot. bat. 139 i 1/101 jačine do jedne satnije s crte obrane izvrši napad na srpske snage s ciljem uklinjavanja na tri osnovna pravca do dubine 1,5 do 2 km, čime bi se stvorili uvjeti za uvođenje glavnine u eksploataciju klinova, njihova proširenja i međusobnoga spajanja na novoj crti obrane: Žeravački potok – tt 148 – tt 111. U tu je svrhu TG-105 15. kolovoza 1992. pridodana borbeno skupina 110 „Strug“ u ulozi „ojačanja i rezerve“.³³

Napad je djelomično uspio, hrvatske snage zauzele su kotu 149 i veći dio Markovca, pri čemu su snage iz sastava 204. brigade imale značajne gubitke, šest poginulih i osam ranjenih.³⁴ Istoga dana, 16. kolovoza, TG-123 i TG-132 dobile su od OG-a Istočna Posavina zadatak da nakon zauzimanja i uređenja crte u rajonu Zborišta i Čardaka, izvrše napad s ciljem zauzimanja sela Žeravec i Žeravečki Potok.³⁵ Liječnik TG 105. brigade D. Habek piše: „na Veliku Gospu 15. kolovoza dobili smo „čestitke“ od rane zore. Na poziv čazmanske jedinice da je jedna od granata kojima su nas zasipavali, pala na kuću s vojskom i da ima ranjenika, uputili smo se odmah reanimobilom, od ratne bolnice oko 5 minuta. Nažalost, došavši na mjesto nesreće, od dočasnika koji se probudio i na terasi želio popušiti cigaretu, od direktnog udarca granate, ostale su samo čizme (...)“³⁶ Istoga dana poginuli su pripadnici TG-105 Darko Dubravec (1970.) i Lado Legčević (1965.).

Prema dnevnome izvještaju OG-a Istočna Posavina od 18. kolovoza 1992., tijekom ranojutarnjih sati TG-123 je uvedena na poziciju umjesto TG-

32 Zapovijed, Klasa: 8/92-01, Ur. br. OG-01/92-506 od 14. VIII. 1992. Preslika u posjedu autora. Svi dokumenti za koje se ne navode arhivski fondovi preslike su u posjedu autora.

33 Zapovijed, Klasa: 8/92-01, Ur. br. OG-01/92-511 od 15. VIII. 1992.

34 Dnevno operativno izvješće, Klasa: 81/92-02, Ur. br. OG-17/92-526 od 16. VIII. 1992.

35 Zapovijed, Klasa: 8/92-01, Ur. br. OG-01/92-515 od 16. VIII. 1992.

36 Vladimir Ferenčak et al., n. dj., 57-58. O teškim borbama u Bosanskoj Posavini vidi reportaže novinara Mladena Pavkovića: Mladen Pavković, *Dnevnik pakla* (Koprivnica: Klub pripadnika HV 117. brigade Koprivnica, 1994).

105. Međutim, upravo u vrijeme smjene, srpske snage izvršile su pješачki proboj. Taj je pokušaj spriječen, ali su pritom poginula dva pripadnika TG-105. Nakon toga je uslijedio topnički napad sa srpskih položaja, ali crta obrane nije promijenjena.³⁷ Napadi srpskih snaga nastavili su se „svim raspoloživim sredstvima uz upotrebu jačih pješачkih snaga“ prema Zborištu i Kolibama Gornjim te na pravcu Bijelo Brdo i Blaževića selo.

Vrlo jak napad srpske su snage izvele tijekom noći 17./18. kolovoza duž cijele crte obrane Bosanskoga Broda. Na jednome od glavnih poteza napada bila je i TG 105. brigade HV-a koja se našla u teškome položaju zbog samovoljnoga izvlačenja susjedne satnije 101. brigade HVO-a. Dio Taktičke grupe okružen je i ostao je u tome položaju do 19. kolovoza. U tim je borbama TG 105. brigade imala šest poginulih vojnika - Marijan Blažeković (1967.), Željko Burlić (1964.), Franjo Močnik (1957.), Željko Šteković (1961.), Miodrag Varićak (1971.) i Marijan Vugrić (1963.). Nakon toga teškog iskušenja cijela TG-105 povučena je 20. kolovoza u Bjelovar na odmor.³⁸

Na takve slučajeve samovoljnoga izvlačenja pojedinih postrojbi koje su time kidale vojni lanac i ugrožavale susjedne vojne jedinice osvrnula se Glavna inspekcija obrane HV-a. U izvještaju o stanju u Bosanskoj Posavini od 2. rujna 1992. stoji da stalno dolazi do kršenja principa subordinacije, što je za posljedicu imalo gubitak teritorija i ljudskih žrtava. Zapovijedi, prema izvještaju, često nisu bile međusobno usuglašene, u koordinacijama nisu sudjelovali svi organi, često je dolazilo do samostalnoga uključivanja i isključivanja pojedinih grupa i pojedinaca u borbenim djelovanjima. Nepoznavanje terena u zoni odgovornosti često je bivalo pogubno, smjene postrojbi radile su se bez uzajamnoga i potpunog upoznavanja sa stanjem na terenu. Iako se postrojbama unaprijed dostavljalo datum smjene s novom postrojbom, ponekad se plan smjene ne bi realizirao i ne bi se poštivalo vrijeme. Postojalo je i naglašeno nepovjerenje prema postrojbama koje su držale susjedne položaje, posebno od pripadnika HV-a prema HVO-u.³⁹ Takav sustav neorganiziranosti i nekoordinacije doveo je do toga da se TG 105. brigade dan prije smjene izvukla s položaja, da svi položaji nisu bili obaviješteni o tome, te je zbog toga došlo do pogibije šest vojnika.⁴⁰ Prema dnevnome izvještaju

37 Dnevno izvješće, Klasa: 81/92-02, Ur. br: OG-17/92-521 od 18. VIII. 1992.

38 Marijan, 2014., n. dj., 35; Stjepan Ivanić, *Lice i naličje Domovinskog rata* (Bjelovar: Udruga 105. brigade Hrvatske vojske, 2016), 188.

39 Intervju autora s Mladenom Maroševićem, pomoćnikom načelnika veze za kriptozastitu, 21. II. 2017.

40 OG Istočna Posavina, klasa: 81/92-02, ur. br. OG-17/92-536, 20. VIII. 1992., Izvješće, MORH, Glavna inspekcija obrane, klasa: 822-01/92-10/117, ur. br. 612-20-92-2., 2. 9. 1992. Vidi detaljnije. Zovak, n. dj., 365-369.

OGIP-a od 20. kolovoza, na položajima koje je prije povlačenja držala 105. brigada HV-a u rovovima je nađeno šest poginulih pripadnika HV-a, uz to je navedeno da je identifikacija u tijeku.⁴¹

Nakon duljega odmora, Taktička grupa 105. brigade HV-a ponovno je angažirana te je 16. rujna preuzela položaj na širem području sela Koraće. Borbe su bile svakodnevne jer se Vojska Republike Srpske pripremala za završni napad na Bosanski Brod. Dana 16. rujna 1992. zapovjednik Slavonskoga bojišta OG-a Istočna Posavina naredio je da se na derventske-brodskome pravcu snagama BG 102 br., 101. br. HVO-a, BG 103. br. HVO-a, BG 124. br., BG 105. brigade, TG 106. brigade i 3. mad organizira odsudna obrana i jako zaprečavanje radi sprječavanja prodora srpskih snaga i da se te snage zaustave na liniji: selo Gašnjača, selo Potočani, selo Lipnica, selo G. Barica, selo Kostreš, selo N. Lužani, selo Zborište, Obodni kanal, selo D. i G. Koli-be, selo Strunja, rijeka Sava. U istome izvještaju naređuje se da 105. brigada HV-a zajedno s BG-120 izvrši smjenu 2. „A“ brigade i 2/108. brigade HV-a te posjedne Kt 90 i pontonski most na Obodnom kanalu.⁴² Dva dana kasnije, 18. rujna 1992., u „mirnom danu“ poginuli su od snajperskih hica Ivan Barčan (1972.), pripadnik 3. satnije 1. mtb TG-105, i Zdravko Pankas (1968.), također pripadnik 3. satnije 1. mtb TG-105.⁴³

Dana 21. rujna u zoni odgovornosti 105. brigade, nakon cjelodnevno-ga djelovanja srpskoga topništva, djelovalo je i zrakoplovstvo te je uništeno jedno sanitetsko vozilo.⁴⁴ O tome svjedoči liječnik TG-105 Stjepan Grabovac: „da smo se nalazili na prvoj crti bojišnice svjedoče i uništena sanitetska vozila. Prilikom detonacije avionske rakete koja je pogodila naš ‚mercedes s operacijskom salom‘ i s kojim sam došao u Posavinu, od smrti nas je spasila samo ograda od trupaca.“⁴⁵ Napad srpskih snaga bio je posebice jak 22. rujna, ali Taktička ga je grupa 105. brigade odbila, za razliku od dijela susjednih postrojbi.⁴⁶ Dana 26. rujna na liniji obrane 105. brigade izvršeni su jaki pješачko-topnički napadi u rajonu Adžijinog potoka, no svi su uspješno odbijeni.⁴⁷

41 Izvješće, Klasa 81/92-02., ur. br.: OG-17/92-536 od 20. VIII. 1992.

42 Zapovijed, Klasa: 8/92-01/01, ur. br.: 1076/5-01-92-301 od 16. IX. 1992.

43 HR, SVA MORH, ZOZB, kut. 9., VP 2127., klasa: 080-09/92-01/05, 19. 9. 1992.

44 Operativno dnevno izvješće, klasa: 81/92-02, ur. br.: OG-17/92-721 od 21. IX 1992.

45 Vladimir Ferenčak et al., n. dj., 67.

46 Marijan, 2014., n. dj., 35.

47 Ministarstvo obrane Republike Hrvatske (MORH), Sigurnosno – informativna služba Zagreb (SIS), 28. 9. 1992., Informacija o stanju u Bosanskoj posavini, Operativno dnevno izvješće, Klasa: 81/92-02, ur. br.: OG-17/92-749 od 26. IX 1992.

Sljedećega dana, 27. rujna, 108. brigada HV-a i 36. mtbr dobili su zadatak da 28. i 29. rujna izvrše smjenu TG 105. brigade, 106. brigade, BG-120 i TG-127 u širem rajonu sela Zborište, sela Lužani i Ribnjaka.⁴⁸ Smjena je izvršena 29. rujna na liniji Obodni kanal u visini groblja sela Unka, lijevo KT-90 od strane 4. bataljuna 108. brigade, dok je smjenu satnije TG-105 od Obodnog kanala izvršila jedna desetina izviđačkoga voda brigade, jedna desetina grupe „Cer“ iz 3. bataljuna i izviđački vod s 45 vojnika.⁴⁹

Prema podacima Saniteta TG 105. brigade, tijekom ratnoga djelovanja u Bosanskoj Posavini ukupno je pregledano 4.220 vojnika, izvršena su 92 operacijska zahvata, opća anestezija upotrebljena je dvadeset puta, a lokalno potencirana analgosedacija⁵⁰ 72 puta. Ukupno je na prostoru Bosanske Posavine poginulo osamnaest branitelja iz TG 105. brigade.⁵¹ Po svršetku operacija u Posavini brigada je demobilizirana i stavljena u „R“ sastav.

Zaključak

Taktička grupa 105. brigade iz Bjelovara u dva je kraća intervala, po naredbi Glavnoga stožera Hrvatske vojske (GSHV), intervenirala u Bosanskoj Posavini sa zadaćom čuvanja crte bojišta u blizini Bosanskoga Broda i obrane hrvatskoga naroda koji je živio na tome području. U oba navrata TG 105. brigade došla je u Bosansku Posavinu kada je počeo znatan uzmak hrvatskih snaga s toga područja, što pod pritiskom jačih srpskih snaga, što zbog znatne nekoordinacije hrvatskih snaga, demoralizacije te dvostrukih vojnih pa i političkih smjernica. Njezina zadaća u tome razdoblju bila je prvenstveno obrambena. U relativno kratkome vremenskom intervalu TG-105 imala je osamnaest poginulih pripadnika, što se s vojnoga aspekta brigadi nije dogodilo od tragedije također osamnaest poginulih pripadnika brigade, koji su pali u zasjedu u mjestu Kusionjama kraj Pakraca 8. rujna 1991. godine. Prema dosada poznatim podacima, TG-105 vojnički je obavila svoj zadatak u Bosanskoj Posavini, čvrsto držeći liniju obrane usprkos teškim uvjetima na bojištu.

48 Zapovijed, Klasa: 8/92-01/, Ur. br.: OG-01/92-755, od 27. IX. 1992.

49 MORH, SIS, br. 512-04/01-7687/92, 15. 10. 1992. Izvješće o događajima na području OG Istočna Posavina; Zovak, n. dj., 571.

50 Interavenska *analgosedacija* stanje je pacijenta u kojemu se ne osjeća strah i nema bola, a postiže se pomoću farmakoloških sredstava i lokalne anestezije.

51 Vladimir Ferenčak et al., n. dj., 91.

PRILOG 1.

Pripadnici 105. brigade HV-a poginuli na bojištu u Bosanskoj Posavini.⁵²

Red. br.	Ime i prezime	Datum rođenja	Datum pogibije
1.	Adnan Avdić	9. I. 1967.	7. VIII. 1992.
2.	Tomo Bertinovec	4. X. 1960.	7. VIII. 1992.
3.	Željko Kolić	20. VI. 1959.	9. VIII. 1992.
4.	Ivan Mesarek	8. V. 1951.	9. VIII. 1992.
5.	Mato Perković	25. II. 1958.	9. VIII. 1992.
6.	Darko Dubravec	9. III. 1970.	15. VIII. 1992.
7.	Lado Legčević	18. II. 1965.	15. VIII. 1992.
8.	Miodrag Varićak	14. IV. 1971.	17. VIII. 1992.
9.	Franjo Močnik	2. X. 1957.	17. VIII. 1992.
10.	Marijan Vurgić	7. XI. 1963.	18. VIII. 1992.
11.	Željko Burlić	8. XI. 1964.	18. VIII. 1992.
12.	Željko Šteković	7. VIII. 1961.	18. VIII. 1992.
13.	Marijan Blažeković	18. VIII. 1967.	18. VIII. 1992.
14.	Branko Muratović	1954.	18. VIII. 1992.
15.	Ivan Barčan	23. VII. 1972.	18. IX. 1992.
16.	Zdravko Pankas	22. IX. 1968.	18. IX. 1992.
17.	Božo Kučan	3. VI. 1957.	25. IX. 1992.
18.	Milan Ledinski	8. V. 1960.	26. IX. 1992.

Bibliografija

Arhivi

1. Arhiv Udruge 105. brigade
2. Osobni arhiv autora
3. Hrvatska, Središnji vojni arhiv Ministarstva obrane Republike Hrvatske, *Zapovjedništvo Operativne zone Bjelovar* (HR, SVA MORH, ZOZB)

Objavljena literatura i izvori

1. *109. brigada na vratima Hrvatske (1991.-1992.)*. Zagreb-Vinkovci: Udruga dobrovoljaca i veterana Domovinskog rata Republike Hrvatske, 2011.

⁵² Ivanić, n. dj., 193-196.

2. „22. obljetnica formiranja hrvatske zajednice Bosanska Posavina“. Pristup ostvaren 2. II. 2017. <http://posavina.org/posavina/22-obljetnica-formiranja-hrvatske-zajednice-bosanska-posavina>
3. Ferencak, Vladimir; Grabovac, Stjepan; Habek, Dubravko; Koščak, Darko i Majcan, Nenad. *Sanitetska služba 105. brigade Hrvatske vojske (1991.-1995.)*. Bjelovar: Čvor 2012.
4. *Hrvatska policija u Domovinskom ratu*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, 2011.
5. Ivanić, Stjepan. *Lice i naličje Domovinskog rata*. Bjelovar: Udruga 105. brigade Hrvatske vojske, 2016.
6. Ivanić, Stjepan. *Da se ne zaboravi. 105. brigada HV-a u Domovinskom ratu (1991.-1992.)*. Bjelovar: Udruga 105. brigade HV-a, Marigraf d.o.o., 2006.
7. Karaula, Željko. „Sudjelovanje 105. brigade Hrvatske vojske iz Bjelovara u obrani Istočne Slavonije (studeni 1991. - srpanj 1992.)“. U *Zbornik Domovinski rat i njegovi društveno-ekonomski odrazi na razvoj hrvatskog istoka*, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2016.
8. Karaula, Željko. „Krizni štab Bjelovar (1991.-1992.)“. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički HAZU u Bjelovaru* (2014), br. 8: 163-189.
9. Karaula, Željko. „Osvajanje vojarne JNA „Božidar Adžija“ u Bjelovaru 1991. godine“. *Časopis za suvremenu povijest* 1 (2007), 7-25.
10. Marijan, Davor. „Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorska županija u Domovinskom ratu“. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički HAZU u Bjelovaru* (2014), br. 8: 35.
11. Marijan, Davor. *Slom Titove armije*. Zagreb: Golden-marketing-Tehnička knjiga, Hrvatski Institut za povijest, 2008.
12. Pavković, Mladen. *Dnevnik pakla*. Koprivnica: Klub pripadnika HV 117. brigade Koprivnica, 1994.
13. Runtić, Davor. *Junaci Domovinskog rata, knj. 14*. Vinkovci: Neobična naklada, 2008.
14. Spomen-soba branitelja poginulih u Kusionjima 8. rujna 1991. i 8. rujna 1993. Pristup ostvaren 7. I. 2017. <http://kusionje91-93.synthasite.com/spomen-soba.php>
15. Tomas, Mario i Nazor, Ante. Prikaz i analiza borbi na brodskeposavskom bojištu 1992. *Scrinia Slavonica* 13 (2013), 277-315.
16. Zovak, Jerko. *Rat u Bosanskoj Posavini 1992*. Slavonski Brod: Posavska Hrvatska d.o.o. - Grad Slavonski Brod, 2009.

The Activities of the 105th Brigade of the Croatian Army from Bjelovar on the Brod Posavina Battlefield

Summary

The Tactical Group of the 105th Brigade from Bjelovar in two short intervals, on orders from the General Staff of the Armed Forces of the Republic of Croatia (GSHV), took action in Bosanska Posavina in order to protect the front lines in the vicinity of Bosanski Brod and to protect the Croatian people living in this area. On both occasions the Tactical Group of the 105th brigade came to Bosanska Posavina when the Croatian forces started their retreat from this area partly due to the pressure of the stronger Serbian forces, partly to the Croatian forces being considerably uncoordinated, demoralized and having received ambiguous military and political instructions. The assignment was at that time primarily defence-oriented. In a relatively short time, 18 members of the TG-105 were killed, which from the military point of view had not occurred in the Brigade since the tragedy also involving 18 members of the Brigade, who were killed in an ambush in Kusunje near Pakrac on September 8, 1991. According to data so far known, the 105th TG had in the military sense fulfilled its assignment in Bosanska Posavina in firmly keeping the line of defence, despite difficult conditions on the battlefield.

Key words: 105th Brigade, Bjelovar, Bosanska Posavina, OG Eastern Posavina